

ГОРБУЛІН

Володимир Павлович — академік НАН України, перший віцепрезидент НАН України

ЩОДО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ СФЕРИ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ В НАН УКРАЇНИ

Стенограма доповіді на засіданні
Президії НАН України 15 січня 2020 року

У доповіді представлено результати діяльності створеної наприкінці минулого року робочої групи НАН України з підготовки пропозицій щодо розвитку наукової сфери України. На розгляд Президії НАН України винесено пропозиції, напрацьовані з питань, що потребують законодавчого врегулювання у 2020 р., а також проекти нормативних документів у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності Академії, розроблені робочою групою.

Шановний Борисе Євгеновичу!

Шановні члени Президії!

Шановні запрошені!

Моя сьогоднішня доповідь стосується організаційних питань, які стоять зараз не тільки перед нашою Академією, а й перед усією науковою спільнотою України.

Дозвольте нагадати, що Президія НАН України на своєму засіданні 20 листопада 2019 р. розглянула питання про подальше реформування НАН України з метою підвищення ефективності її діяльності. Потреба в цьому була зумовлена, крім іншого, ще й відповідним рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і технологій від 5 листопада 2019 р.

Постановою Президії НАН України від 20.11.2019 № 286 із зазначеного питання було затверджено першочергові заходи, спрямовані як на подальше вдосконалення роботи на найважливіших напрямках діяльності Академії, так і на посилення її участі у формуванні державної науково-технічної політики.

Зокрема, цією постановою Президії НАН України було створено робочу групу НАН України з підготовки пропозицій щодо розвитку наукової сфери України. Головним завданням цієї

робочої групи визначено роботу з підготовки пропозицій щодо реформування системи організації наукових досліджень, підвищення ефективності діяльності наукових установ та посилення впливу науки на інноваційний розвиток країни.

Робоча група працювала досить інтенсивно. Було проведено чотири засідання, на яких її члени розглядали питання щодо внесення змін до законодавства, які могли б сприяти розвитку наукової сфери, а також розробляли пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності Національної академії наук України.

Слід зазначити, що всі напрацювання нашої робочої групи віцепрезидент НАН України академік А.Г. Загородній у робочому порядку передавав до робочої групи Національної ради України з питань розвитку науки і технологій з питань підготовки пропозицій щодо змін до законодавства для забезпечення реформи Національної академії наук та національних галузевих академій наук.

У сформульованих пропозиціях робочої групи Національної ради пропозиції Академії були враховані частково. Зазначені пропозиції робочої групи Національної ради було надіслано прем'єр-міністру України, який є водночас головою Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Одним з головних підсумків діяльності нашої робочої групи за останні місяці є розроблення пропозицій НАН України з питань, що потребують законодавчого врегулювання вже у 2020 р. Цей документ охоплює широке коло проблем, які необхідно невідкладно вирішити шляхом внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності технологічних парків», а також до податкового, бюджетного, господарського кодексів України та Кодексу законів України про працю.

Зазначені зміни мають сприяти забезпеченню реалізації статусу Академії як вищої

наукової організації країни, посиленню її науково-експертних функцій та активізації участі її представників у формуванні та реалізації державної наукової та науково-технічної політики.

Зокрема, пропонується створення спільно з національними галузевими академіями наук, провідними університетами і відповідними центральними органами виконавчої влади Міжвідомчої ради з координації фундаментальних наукових досліджень в Україні. Це має бути дієвий міжвідомчий орган з питань реалізації фундаментальних досліджень в Україні та проведення експертизи тем фундаментальних науково-дослідних робіт, фінансування яких передбачено за рахунок коштів державного бюджету.

Видається також доцільним внести зміни до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», згідно з якими НАН України повинна здійснювати підготовку такого важливого прогностичного документа, як Щорічна доповідь про стан і перспективи розвитку наукової та науково-технічної діяльності в Україні. Також НАН України має виконувати експертизу проєктів державних цільових наукових і науково-технічних програм, науково-технічних інноваційних проєктів, стратегічних прогностичних документів, правових актів з найважливіших питань суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави.

Для успішного проходження науковими установами державної атестації в цьому році необхідно законодавчо визначити особливості діяльності окремих установ, основним завданням яких є забезпечення підтримки наукової та науково-технічної діяльності. Йдеться насамперед про регіональні наукові центри, установи у сфері видавничої діяльності, інформаційної діяльності, охорони інтелектуальної власності.

Проєктом постанови пропонується схвалити пропозиції НАН України щодо питань, які потребують законодавчого врегулювання в 2020 р., і надіслати їх до Кабінету Міністрів

України та відповідних комітетів Верховної Ради України. Крім того, дуже важливим питанням є належний супровід з боку Академії процесу розроблення цих законопроектів.

З метою подальшого вдосконалення структури, форм і методів управління в НАН України в напрямках визначення наукових пріоритетів, посилення міждисциплінарних досліджень і формування академічних програм, зміцнення зв'язків науки з виробництвом, залучення до цієї роботи представників органів державної влади, провідних університетів, наукової громадськості робоча група НАН України вважає доцільним створення в Академії дорадчих консультативно-експертних органів.

Так, пропонується створити Науково-технічну раду Національної академії наук України, яка діятиме при Президії НАН України. Основними завданнями цієї ради мають бути такі:

- сприяння спрямуванню науково-технічного потенціалу НАН України на забезпечення реальних потреб інноваційного розвитку економіки України;
- визначення у відповідних галузях вітчизняної економіки науково-технічних проблем, що потребують науково-технічного супроводу з боку Академії, та формування пропозицій щодо шляхів їх вирішення;
- забезпечення взаємодії Академії з галузевими міністерствами, відомствами, великими фінансово-промисловими структурами та промислово-виробничими підприємствами;
- сприяння впровадженню науково-технічних розробок установ Академії, розвитку наукових досліджень, результати яких мають перспективи широкого впровадження у практику, формуванню відповідних академічних науково-технічних програм, у тому числі спільних з промисловими підприємствами;
- розроблення пропозицій щодо змін у чинному законодавстві з метою створення в Україні умов для інноваційної діяльності та розвитку інноваційної активності.

До складу Науково-технічної ради мають входити провідні фахівці наукових установ НАН України, які виконують значний обсяг робіт в інтересах розвитку галузей економіки

та соціальної сфери; представники керівництва провідних науково-виробничих підприємств і корпорацій, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, комітетів Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, економічного розвитку тощо, галузевих і громадських організацій, діяльність яких спрямована на сприяння інноваційному розвитку окремих галузей виробництва.

Є надія, що залучення до роботи Науково-технічної ради керівників великих вітчизняних науково-виробничих підприємств дозволить зрушити з місця проблему, пов'язану з незадовільним рівнем впровадження наукових розробок у виробничу практику, і перейти від постійного обговорення питання, де знайти замовника, до безпосереднього визначення цього замовника і його нагальних потреб. Крім того, прямий діалог з представниками відповідних міністерств і відомств може сприяти їх глибшому ознайомленню з окремими питаннями при формуванні державної політики в науково-технічній та інноваційній сферах.

Наприклад, викликає багато запитань нещодавнє підпорядкування Державного космічного агентства України Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. До квітня 2020 р. Мінекономіки має розробити і запропонувати суспільству нову Державну космічну програму, але фахівців, які були б обізнані з реальними можливостями й усвідомлювали потенціал вітчизняної космічної галузі, в Міністерстві, мені здається, немає. Або інший приклад. Зараз у Міністерстві оборони України розглядається питання щодо ліквідації Секції прикладних проблем при Президії НАН України, хоча впродовж багатьох десятиліть її робота була потрібною і цілком ефективною. Тому безпосереднє спілкування в рамках засідань Науково-технічної ради з ініціаторами подібних, я б сказав, волонтаристських намірів може значною мірою допомогти нам у відстоюванні власних позицій.

Крім того, видається доцільним створення науково-координаційних рад при секціях НАН України. Основними завданнями цих колегіальних дорадчих органів мають бути:

- розгляд питань щодо стану і перспектив розвитку міждисциплінарних досліджень у відповідних галузях наук;

- підготовка та експертиза пропозицій щодо розроблення загальноакадемічних програм за профілем діяльності кожної секції НАН України, а також заслуховування звітів про їх виконання;

- внесення пропозицій щодо основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень, відомчої тематики науково-дослідних робіт;

- формування пропозицій щодо започаткування спільних наукових програм з національними галузевими академіями наук України та закладами вищої освіти;

- посилення координації фундаментальних досліджень, поглиблення міжнародної співпраці установ відповідної секції НАН України.

До складу науково-координаційних рад при секціях НАН України мають входити провідні вчені НАН України, національних галузевих академій наук, університетів, науковці інших відомств, іноземні члени НАН України.

Хотів би привернути вашу увагу ще до одного питання. Розпорядженням Президії НАН України від 11 січня 2017 р. науково-дослідним установам Академії було рекомендовано створити наглядові ради. На жаль, на сьогодні таких рад при інститутах організовано дуже мало.

Робоча група НАН України з підготовки пропозицій щодо розвитку наукової сфери України вважає, що з метою підвищення прозорості діяльності академічних установ, розширення співпраці із закладами вищої освіти, промислово-виробничими підприємствами та іноземними партнерами створення наглядових рад при великих наукових центрах Академії є доцільним. Тому в проєкті постанови Президії НАН України з питання, яке ми сьогодні розглядаємо, є доручення академікам-секретарям відділень НАН України спільно з керівниками наукових установ ужити заходів щодо розширення практики створення таких наглядових рад при науково-дослідних установах.

Якщо зазначені пропозиції робочої групи буде прийнято, надалі потрібно внести відповідні зміни до таких документів, як «Положення про секцію Національної академії наук України», «Положення про відділення Національної академії наук України», «Основні принципи організації та діяльності наукової установи Національної академії наук України». Крім того, потрібно обговорити доцільність змін у Статуті НАН України, що має стати завданням для нашої робочої групи на найближчу перспективу.

Дякую за увагу!

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик